

Perheterapeuttista keskustelutukea perheenyhdistämisen kautta tulleille pakolaisperheille – uusi toimintamalli pakolaisperheiden tukemiseen Oulun kaupungissa

Iida-Maria Bimberg

sosionomi (AMK),
sosiaalihoaja. Oulun
kaupungin
maahanmuuttajapalvelut

Tiivistelmä

Tässä artikkelissa kuvaan Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluissa tehtävää työtä, perheenyhdistämisen kautta tulleiden pakolaisperheiden yleisiä haasteita sekä sitä perheterapeuttisen keskustelutuen mallia, joka on kehitetty vastaamaan näihin haasteisiin. Lopuksi kokoaan vielä asiakkaiden ja työntekijöiden kokemuksia perheterapeuttisen keskustelutuen mallista. Olen sosiaalihoaja Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluissa, ja osallistuin kaupungin järjestämään kaksivuotiseen julkisen sektorin perheterapiakoulutukseen 2018–2019. Koulutuksen aikana ja lopputyössäni kehitin perheterapeuttisen keskustelutuen mallin perheenyhdistämisen kautta tulleille pakolaisperheille. Malli on otettu käyttöön Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluissa syyskuussa 2019. Tuki-
muotoa tarjotaan kaikille perheenyhdistämisen kautta tulleille maahanmuuttajapalveluiden asiakkaille. Lisäksi osana Paloma 2 -hanketta ollaan aloittamassa pilotti, jonka tarkoituksena on levittää perheterapeuttisen keskustelutuen mallia myös muihin kuntiin.

Avainsanat: pakolaisperhe, perheen yhdistäminen

Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluissa tehtävä työ

Oulun kaupungin maahanmuuttajapalvelut tarjoaa lakisääteisiä kotoutumispalveluita pakolaistaustaisille kuntalaisille kolmen vuoden ajan. Maahanmuuttajapalveluissa toimii moniammatillinen tiimi, joka koostuu useista sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisista. Työn keskeisenä tavoitteena on asiakkaiden kotoutumisen edistäminen kokonaisvaltaisesti.

Työtä ohjaa muun sosiaali- ja terveystieteiden lainsäädännön lisäksi keskeisesti myös laki kotoutumisen edistämisestä (30.12.2010/1386). Lain tarkoituksena on edistää maahanmuuttajan kotoutumista ja mahdollisuutta osallistua aktiivisesti yhteiskunnan toimintaan. Laki määrittää kunnat yhdeksi keskeiseksi kotouttavien toimenpiteiden järjestäjäksi. Kunnat ovat vastuussa maahanmuuttajien kotouttamisen kehittämisestä sekä sen suunnittelusta ja seurannasta. Kuntien tulee huolehtia siitä, että kunnan palvelut soveltuvat myös maahanmuuttajille. Palveluiden tulee olla sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisia kuin kunnassa oleva tarve edellyttää. (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010).

Pakolaisperheiden määrän lisääntyessä niin valtakunnallisesti kuin Oulun tasolla ryhdyttiin Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluissa pohtimaan, miten perheiden tarpeet voitaisiin huomioida aiempaakin paremmin. Erityisesti perheenyhdistämisen kautta tulleilla pakolaisperheillä huomattiin haasteita, joihin ei ollut löydetty sopivia tukitoimia.

Perheenyhdistämisen kautta tullut pakolaisperhe

Perheenyhdistämisen kautta tulleilla perheillä tarkoitetaan perheitä, joissa yksi tai useampi perheenjäsen on saapunut Suomeen ja saanut oleskeluluvan, minkä jälkeen muut perheenjäsenet hakevat oleskelulupaa Suomeen perhesiteen perusteella. *Perheenkokoajaksi* sanotaan sitä henkilöä, joka on tullut Suomeen ensin, ja jonka perheenjäsenet hakevat oleskelulupaa Suomesta perhesiteen perusteella.

Pakolaisperheiden elämissä ylipäättään on paljon perhesuhteita kuormittavia tekijöitä. Erityisyytenä muihin pakolaisperheisiin nähden perheenyhdistämisen kautta tulleilla perheillä on lisäksi pitkät erossaoloajat ja kuormittava perheenyhdistämisprosessi.

Alla olevassa kuvassa on esitetty kuvitteellinen, mutta todellisiin tarinoihin pohjautuva perheenyhdistämisprosessin läpikäyneen pakolaisperheen elämänjanaan. Elämänjanaan on merkitty korostusvärillä perheenkokoajan saapuminen Suomeen ja muun perheen saapuminen Suomeen. Perheenyhdistämisen kautta tulleiden pakolaisperheiden tarinoissa on huomioitava, että perhe ei ole välttämättä koskaan ennen Suomeen tuloa voinut elää yhteistä arkea perheenä. Joissakin maissa on elämänjanaan kuvattu pakollinen asepalvelus, joka vie perheiden isät pitkiksikin ajoiksi pois perheidensä luota. Kuvitteellisessa

elämänjanassa on kuvattu Mustafan lähteneen pakomatalle 2016, saaneen oleskeluluvan Suomesta 2017 ja muun perheen tulleen Suomeen 2019. Pakomatista perheen yhdistymiseen aikaa kului kolme vuotta. Kokemukseni mukaan tavallinen aikaväli tälle on 3–5 vuotta, joskus aikaa toki menee enemmänkin.

Kuva 1. Perheenyhdistämisen kautta tulleen pakolaisperheen kuvitteellinen elämänjana

Mustafa pakollisessa asepalveluksessa vuodesta 2001 alkaen, paljon pois kotoa.	Mustafa edelleen asepalveluksen vuoksi pitkiä aikoja pois kotoa.	Mustafa pakenee asepalvelusta toiseen maahan. On paossa kaksi vuotta, ennen kuin jää kiinni 2013 ja joutuu vankilaan.	Mustafa vankilassa 2013-2015.	Mustafa vapautuu 2015, palautetaan asepalvelukseen, josta välillä joitain kuukausia kotilomia.	Mustafa pakenee 5/2016, Suomessa 8/2016.	Mustafa saa oleskeluluvan Suomesta 1/2017. Muuttaa omaan asuntoon ja aloittaa kielen opiskelut	Tieto myönteisestä py-päätöksestä. Mustafa järjestee raha-asiat, jotta saa perheelle lentoliput ja passit Suomeen tuloa varten.
2003	2005	2011	2013	2015	2016	2017	2019
Mustafa 21 vuotta ja Maryam 16 vuotta menevät naimisiin. Vanhempien järjestämä avioliitto. Ovat tunteneet toisensa lapsesta asti. Yhteinen koti ja pieni maatila.	Hasan syntyy 6/2015. Maryam on paljon ilman Mustafaa. Hoitaa kotia ja maatilaa. Paljon tukea suvulta ja perheeltä. Tiivis yhteisö.	Maryam joutuu vankilaan kuulusteltavaksi 6 kuukaudeksi Mustafan paettua maasta. Hasan 6 vuotta asuu sillä aikaa Maryamin perheen luona.	Maryam ja Hasan asuvat kahdestaan maatilalla. Suku edelleen tukena ja läsnä arjessa päivittäin.		Nour syntyy 1/2016. Mustafan paetessa Nour 4kk ikäinen, Hasan 11 vuotta. Mustafa lähtenyt ilmoittamatta turvallisuus syistä. Maryamin huoli Mustafasta.	Maryam, Hasan 12 vuotta ja Nour 1 vuotta pakenevat kotimaasta viereiseen maahan. Py-hakemus vireille 3/2017. Naapurimaan pakolaisleirillä vaikeissa olosuhteissa 4kk → tuttavan luokse asumaan.	Maryam, Hasan 14 vuotta ja Nour 3 vuotta saapuvat Suomeen Hasanin luokse. Perhe saa yhteisen oman kodin. Koulut, ja päivähoito alkavat.

Perheenyhdistämisen kautta tulleiden pakolaisperheiden haasteita

Selvittääkseni perheenyhdistämisen kautta tulleiden pakolaisperheiden tuen tarpeita etsin tietoa aiemmin tehdyistä julkaisuista sekä haastattelin Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluiden sosiaalityöntekijöitä perheenyhdistämisen kautta tulleiden pakolaisperheiden haasteista.

Vantaan kaupunki on osana kotouttamisen seudullisten ja alueellisten verkostojen vahvistaminen -hanketta (2007–2009) haastatellut perheenyhdistämisen kautta tulleita perheitä ja tätä kautta pyrkinyt parantamaan perheille tarjottavia palveluita (Vantaan kaupunki ja Socca 2013). Haastatteluissa kävi ilmi, että perheen vuorovaikutustavat ja dynamiikka muuttuvat erillään elämisen jälkeen. Myös perheen sisäiset roolit voivat muuttua, mikä voi vaarantaa perheen yhtenäisyyttä. Vanhemmat kertoivat haastatteluissa, että ristiriitoja syntyi vanhempien ja lasten välillä yksilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin liittyen erityisesti yli 12-vuotiaiden lasten kanssa. Vanhemmat kertoivat haastatteluissa toivovansa enemmän psykososiaalista keskustelutukea ja ryhmämuotoista toimintaa. Vantaan kaupungin teettämien haastatteluiden pohjalta todettiin, että perheenyhdistämisprosessi on perheelle kuormittava. Eriaikainen kotoutuminen voi aiheuttaa kulttuurisia ja sukupolvisidonnaisia ristiriitoja, joiden seurauksia voivat olla mm. avioerot, lastensuojelun tarve, perheväkivalta sekä mielenterveys- ja koulunkäynti-ongelmat.

Suomessa Ehjä ry. (2015) on vuonna 2015 kehittänyt työskentelymallin perheenyhdistämisen kautta saapuvien maahanmuuttajien vastaanottoon. Ehjä ry:n julkaisussa nostetaan esiin haasteena pitkän erossaoloajan vaikutus perheenjäsenten suhteisiin. Pitkien eroaikojen välillä perheenjäsenet kasvavat ja oppivat uusia rooleja ja selviytymiskeinoja, joita voi olla hankalaa sovittaa yhteen perheenyhdistymisen jälkeen. Ehjä ry:n mukaan uudessa maassa ja kulttuurissa perheenjäsenten väliset vastuunjaot ja perheen sisäiset hierarkiat muuttuvat yleensä merkittävästi. Kokemukseni mukaan pitkä eroaika vaikuttaa myös merkittävästi perheenjäsenten välisiin kiintymyssuhteisiin, erityisesti niillä perheenjäsenillä, jotka ovat olleet pitkään erossa toisistaan. Olen havainnut, että varsinkin tilanteissa, joissa perheenkokoaja on nuori, on vaarana, että hän joutuu kantamaan vastuuta kodin ulkopuolella hoidettavista asioista. Tämä mahdollisesti häiritsee perheen sisäisiä rooliasetelmia ja asettaa kohtuutonta vastuuta nuoren hartioille.

Samankaltaisia asioita on havaittu myös Uudessa-Seelannissa, missä on selvitetty perheenyhdistämisen vaikutuksia pakolaisten kotoutumisprosessiin, mielenterveyteen ja hyvinvointiin (Coughmanivong ym. 2014). Tässä tutkimuksessa esiin nousivat korostetusti sukupolvien väliset jännitteet ja eriaikaisen kotoutumisen tuomat haasteet perheen sisällä. Perheenyhdistämisperheet voivat kokea merkittäviä sopeutumisvaikeuksia. Pitkäkestoinen

ero voi vaikuttaa oleellisesti psyykkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin ja tätä kautta myös kotoutumiseen. Tutkimuksen perusteella yksi tärkeimmistä suosituksista oli korostaa perheenyhdistämisen kautta tulleiden pakolaisperheiden kokonaisvaltaista tukea.

Halusin selvittää Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluiden sosiaalityöntekijöiltä, millaisia erityisiä haasteita he ovat havainneet perheenyhdistämisen kautta tulleilla pakolaisperheillä. Lähetin vuoden 2019 alussa sähköpostilla aiheesta kyselyn viidelle sosiaalityöntekijälle ja kaikki viisi työntekijää vastasivat siihen. Sosiaalityöntekijöistä kolme oli tunnistanut perheissä tunne-elämän ja vuorovaikutustaitojen haasteita, parisuhdevaikeuksia vanhempien välillä sekä vanhempien ja lasten välisiä rooliristiriitoja, jotka olivat joissain perheissä johtaneet teini-ikäisten kapinointiin. Kaksi sosiaalityöntekijää kertoi perheenyhdistämisen kautta tulleissa perheissä esiintyvän lasten koulunkäyntivaikeuksia. Muita sosiaalityöntekijöiden havaitsemia haasteita, joista tuli yksittäisiä vastauksia, olivat mm. perhe-elämään sopeutumisen haasteet pitkän eron jälkeen sekä kasvatusvaikeudet kuten omien totuttujen kasvatustapojen sopimattomuus uudessa kulttuurissa ja olosuhteissa.

Samalla sosiaalityöntekijöiden haastattelulla kerättiin tietoa myös siitä, minkä verran perheenyhdistämispäätöksellä tulleista perheistä oli tehty lastensuojeluilmoituksia tai kuinka useaan perheeseen oli myönnetty perhetyötä. Kahdestakymmenestä perheestä perhetyötä oli myönnetty kahdeksalle perheelle (40 %). Lastensuojeluilmoitus/-ilmoituksia oli tehty kuudesta perheestä (30 %) ja lastensuojeluasiakkuus oli jossain vaiheessa ollut neljällä perheellä (20 %).

Alla olevaan taulukkoon olen koonnut aiemmissa julkaisuissa esiteltyjä sekä Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluiden sosiaalityöntekijöiden esiin tuomia haasteita. Julkaisuissa kuvatut haasteet ovat hyvin yhteneviä niiden havaintojen kanssa, joista Oulun

kaupungin maahanmuuttajapalveluiden sosiaalityöntekijät raportoivat. Samat haasteet tunnistan myös itse työstäni pakolaisperheiden parissa viimeisen kolmen vuoden ajalta.

Taulukko 1: Perheenyhdistämisen kautta tulleiden pakolaisperheiden haasteet

Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluiden sosiaalityöntekijöiden kuvaamat haasteet:	Julkaisuissa Suomessa ja maailmalla kuvatut haasteet:
<ul style="list-style-type: none"> - Perheen sisäisen vuorovaikutuksen ja tunne-elämän haasteet - Roolimuutokset → Ristiriidat ja konfliktit (lasten kohtuuton vastuu ”aikuisten asioista”) - Kasvatusvaikeudet - Perhe-elämään sopeutuminen pitkän eron jälkeen - Parisuhdeongelmat - Koulunkäyntiongelmät lapsilla 	<ul style="list-style-type: none"> - Perheen vuorovaikutustapojen ja dynamiikan muutokset - Roolimuutokset – Sukupolvien väliset jännitteet - Vanhemmuuden haasteet, hankaluudet rajojen asettamisessa - Perheen yhtenäisyys heikentyy - Eriaikainen kotoutuminen → Arvoristiriidat - Koulunkäyntiongelmät lapsilla

Perheterapeuttisen keskustelutuen kehittamisestä ja käyttöönnotosta

Olen toiminut sosiaaliohjaajana Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluissa vuodesta 2016 lähtien. Sosiaaliohjaajat tarjoavat asiakkailleen tukea arjen ja asumisen asioihin pitkäjänteisesti ja suunnitelmallisesti. Työssä ohjataan asiakkaita suomalaisessa palvelujärjestelmässä toimimiseen, käytännön arjen ja asumisen asioissa sekä kotoutumisessa Suomeen käytännön tasolla. Oman ohjaustyöni ohessa aloin vuoden 2019 alussa tarjota keskustelutukea perheenyhdistämisen kautta tulleeille pakolaisperheille ja samalla kehittää mallia tarjottavalle tuelle. Syyskuusta 2019 alkaen Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluissa on tarjottu kaikille perheenyhdistämisen kautta tulleeille pakolaisperheille perheterapeuttista keskustelutukea.

Tarjottava keskustelutuki pyrkii tukemaan perheen vuorovaikutusta. Tarkastelemme yhdessä perheen kanssa perheenjäsenten muuttuneita rooleja ja perheen dynamiikkaa. Keskustelemme myös perheiden vastuunjaosta ja hierarkiasta perheen sisällä sekä lapsille sopivasta vastuun määrästä.

Useimmat perheet, joiden kanssa olen työskennellyt, ovat tarvinneet tukea rajojen asettamiseen. Vanhemmat ovat kokeneet kasvatuskeinojen riittämättömyyttä uudenlaisessa yhteiskunnallisessa elinympäristössä. Asiakasperheet tulevat yleensä yhteisötaustaisesta kulttuurista, jossa kasvatusvastuu ei ole ollut pelkästään vanhemmilla. Keskusteluissa tuodaan näkyviin perheen käsitys siitä, mitä heidän perheeseensä kuuluu ja miten muut sukulaiset, ja yhteisö osallistuvat ja vaikuttavat heidän perheensä asioihin ja päätöksentekoon. Kulttuurien väliset ristiriidat otetaan keskusteluun, ja haemme perheen kanssa keinoja siihen, miten perheenjäsenet voivat ristiriitoja kohdatessaan keskustella niistä toistensa kanssa.

Pakolaisperheissä yhdellä tai useammalla perheenjäsenellä voi olla traumaattisia kokemuksia, mikä tietenkin vaikuttaa myös vanhemmuuteen ja perheenjäsenten välisiin suhteisiin. Keskustelu on psykoedukatiivista ja perheenjäseniä tuetaan avun hakemisessa tarvittaessa. Kuvaamassani työskentelyssä ei kuitenkaan lähdetä tutkimaan traumakokemuksia tai pureuduta niihin erityisesti.

Perheterapeuttisen keskustelutuen malli perheenyhdistämisen kautta tulleeille pakolaisperheille

Työstämässäni perheterapeuttisen keskustelutuen mallissa työskentelyn kesto perheen kanssa on noin neljä kuukautta. Kullekin käyntikerralle varataan aikaa 2–3 tuntia. Tapaamisille varataan aina sama tulkki, ja ne järjestetään yleensä perheen kotona lukuun ottamatta tapaamisia, jotka on tarkoitettu vain vanhemmille. Tapaamisten teemat on suunniteltu vastaamaan aiemmin mainittuihin haasteisiin. Jokaisen perheen kohdalla

työskentely suunnitellaan yhdessä perheen kanssa yksilöllisesti. Yhtä teemaa voidaan käydä läpi useammallakin tapaamisella. Kaikilla tapaamisilla, joilla lapset ovat mukana, leikitään, pelataan tai käydään tutustumassa yhdessä paikkoihin, joissa perhe voi viettää yhteistä aikaa. Yhteisen mukavan tekemisen lisääminen perheen arkeen antaa mahdollisuuden perheen yhtenäisyyden tunteen vahvistamiseen. Leikki- ja pelihetket antavat myös työntekijälle mahdollisuuden havainnoida perheen välistä vuorovaikutusta ja avata keskustelua siitä.

Teema 1: Ajankohtaisen tilanteen arviointi ja perheen roolien kartoittaminen

Tarkoituksena on keskustella perheen kanssa heidän voimavaroistaan ja huolenaiheistaan. Keskustelemme perheen rooleista: millaisia rooleja perheessä on perheenjäsenten kesken, ovatko roolijaot selkeitä ja kokeeko perhe, että näihin tarvitaan muutosta. Keskustelun tukena käytän korttityöskentelyä. Kun työtä tehdään tulkin välityksellä, korttityöskentely voi helpottaa huomattavasti vuorovaikutusta ja tarjota asiakkaille keinoja itseilmaisuuksiin. Erityisesti lasten kanssa työskenneltäessä korttityöskentely tuo leikillisyyttä keskusteluihin ja tukee lasten itseilmaisua. Tällä hetkellä käytössäni ovat olleet Pesäpuu Ry:n vahvuuskortit sekä nallekortit.

Teema 2: Oman perhetaustan ja kulttuurin vaikutukset vanhemmuuteen

Tapaamisilla piirretään molempien vanhempien sukupuut. Tapaaminen on tarkoitettu vain vanhemmille. Näkökulmana keskustelussa on vanhemmuus ja suvusta/perheestä tulevat voimavarat ja rajoitteet. Pohdimme myös ketkä kuuluvat perheeseen ja ketkä kaikki perheeseen vaikuttavat (yhteisö, muu suku). Keskustelemme rajojen asettamisesta ja seuraamuksista. Samoin käymme keskustelua siitä, ovatko oman maan totut kasvatustavat sovellettavissa täällä.

Sukupuun piirtämisellä voidaan tuoda esiin tärkeitä asioita, ja se voi olla monien oivallusten lähde (Ijäs 2003). Sukupuun avulla perheenjäseniä näkemään itsensä ja läheisensä uudesta näkökulmasta. Se auttaa perheenjäseniä ymmärtämään oman identiteetin kehitystä ja pulmia sekä läheisiä ihmissuhteita elämän muutosten keskellä. Tämä on muutosten keskellä elävälle pakolaisperheelle tärkeää. Sukupuun avulla perhekäsitys saadaan laajennettua ydinperheestä lähisukuun, mikä on tärkeää yhteisötaustaisesta kulttuurista tulevan perheen kanssa työskenneltäessä. Sukupuutyöskentely voi auttaa ymmärtämään myös vallanjaon ja vallankäytön kysymyksiä perherakenteissa. Omissa asiakasperheissäni vallanjako ja perheen sisäinen hierarkia ovat asioita, joista usein muuten on vaikeaa päästä keskustelemaan. Sukupuutyöskentelyn avulla näistäkin asioista on päästy kuitenkin yleensä puhumaan avoimesti. Piirroksen avulla voidaan myös nähdä, että uusissa elämäolosuhteissa ei olekaan hyväksi kaikki se, mikä toimi aiemmin. Tavoitteena

työskentelyssä on kuitenkin ennen kaikkea löytää perheen ja suvun vahvat ja hyvät puolet sekä vahvistaa niitä.

Pakolaisperheet tulevat usein haastavista elämäntilanteista ja taustalla voi olla traumaattisia kokemuksia. Sukupuutyöskentelyssä minua on työntekijänä haastanut asiakkaiden vireystilojen tarkasteleminen ja työskentelyn pitäminen sellaisena, ettei asiakkaiden vireystila laske tai nouse liiaksi. Tämä onnistuu etsimällä asiakkaan taustasta ja kertomista asioista korostetusti voimavaroja ja vahvuuksia ja palauttamalla keskustelua säännöllisesti tähän hetkeen. Sukupuutyöskentelytapaamiset ovat olleet asiakaspalautteiden mukaan tykättyjä ja hyödyllisiksi koettuja. Työntekijänä olen myös kokenut sukupuutyöskentelyn mielekkääksi - yleensä tapaamisissa on päästy keskustelemaan asioista aiempaa syvemmällä tasolla.

Teema 3: Millainen on perheemme? Kommunikaatio ja tunneilmaisu kodissamme

Perheen kanssa keskustelemme havainnoista, joita olen työntekijänä tehnyt perheenjäsenten välisestä vuorovaikutuksesta yhteisten tapaamisten aikana. Kommunikaatiosta ja tunneilmaisusta keskusteltaessa hyödynnän korttityöskentelyä. Tapaamisella tehdään usein perheen elämänjana ja/tai pyydän perhettä maalaamaan tai piirtämään perheen omakuvan. Tarkoituksena on vahvistaa perheidentiteettiä.

Elämänjanan tekeminen on välillä koettu parhaimmaksi tehdä tapaamisilla, joissa lapsia ei ole paikalla. Perheen elämäntarina saattaa sisältää sellaisia tapahtumia, joista vanhemmat eivät ole vielä lasten kanssa valmiita puhumaan. Perheen erossaoloaikoina on toinen vanhempi voinut joutua esim. vankilaan pakoyrityksen yhteydessä, eivätkä vanhemmat ole vielä valmiita jakamaan tarinaa lasten kanssa. Soveltuvien osien elämänjanaa on voitu käydä lastenkin kanssa läpi. Elämänjana piirretään, jotta perhe saa selkiytettyä omaa tarinaansa, joka usein mielessä on sekava ja hatara. Mahdollisesti traumatisoiviin kokemuksiin ei elämänjanatyöskentelyssä pysähdytä tarkemmin.

Teema 4: Vanhempien keskinäiset suhteet ja niiden vaikutus vanhemmuuteen

Tapaaminen järjestetään vain vanhemmille. Tapaamisella keskustelemme erossaoloajan ja kotimaasta pakenemisen vaikutuksesta heidän parisuhteeseensa. Keskustelemme myös vanhempien mahdollisten traumakokemusten vaikutuksesta heidän parisuhteeseensa ja vanhemmuuteen.

Tapaamisella annan tietoa traumaperäisestä stressihäiriöstä ja erityisesti sen vaikutuksesta vuorovaikutukseen ja tunteiden ilmaisuun. Vanhempien kanssa piirretään sietoikkunaa ja mietitään käytännön esimerkkejä siitä, milloin he ovat tunnistaneeet itsessään ylivireys- tai

alivireystilaa. Lisäksi mietimme sitä, miten vanhempien keskinäinen vuorovaikutus on toiminut stressi- tai kuormitustasoltaan erilaisissa tilanteissa. Vanhemmille annetaan mahdollisuuksien mukaan psykoedukaatiota traumaperäisestä stressihäiriöstä kirjallisesti omalla kielellä. Hyödynnän Tampereen kaupungin mielenterveyspalveluiden internet-sivustolle koottuja materiaaleja, joissa on tietoa mielenterveyden häiriöistä eri kielillä (Tampere.fi).

Teema 5: Perheemme säännöt ja tavat

Tapaamisilla keskustellaan perheen säännöistä ja tavoista. Keskustelua käydään arjen rytmityksen, ennustettavuuden ja johdonmukaisuuden tärkeydestä turvallisuuden tunteen luomisessa. Keskustelut ovat yleensä vanhempien toivomia ja usein näistä aiheista halutaan puhua useammalla tapaamisella. Erityisesti varhaisteini-ikäisten ja teini-ikäisten lasten vanhemmat haluavat keskustella nuorten vapauden ja vastuun määrästä Suomessa. Vanhempia mietityttää usein esimerkiksi se, kuinka myöhään nuoren uskaltaa antaa olla ulkona illalla. Keskustelua käydään yleensä myös ruutuajasta ja sopivasta rahan määrästä nuorelle.

Teema 6: Perheemme kotoutuminen Suomeen

Kotoutumiskaaren avulla keskustellaan psyykkisestä kotoutumisesta ja sen eriaikaisuudesta. Huolimatta siitä, ovatko perheenjäsenet tulleet Suomeen yhdessä vai erikseen, perheenjäsenet kukin käyvät läpi oman psyykkisen kotoutumisen prosessin. Usein puhutaan kuherruskuukausivaiheesta. Tällöin perhe kokee valtavasti onnea siitä, että on päässyt yhdessä turvalliseen maahan, jossa kaikki mahdollisuudet ovat avoinna. Kotoutumisprosessiin liittyy kuitenkin myös toimintakyvyn ja psyykkisen voinnin notkahduksia. Näitä synnyttävät mm. yhteiskunnan vaatimukset sekä uusien taitojen ja uuden kielen oppimisen hankaluudet. Usein myös vanhat hankalat kokemukset tulevat käsiteltäväksi jossain vaiheessa, ja kodin ja sukulaisten taakse jättämisestä aiheutuvat surun tunteet tulevat käsiteltäväksi. Keskustelun tarkoituksena on lisätä ymmärrystä psyykkisen kotoutumisen eri vaiheisiin ja tätä kautta lisätä perheenjäsenten ymmärrystä ja hyväksyntää niin omiin kuin toistensa tunteisiin ja kokemuksiin. Tapaamisella hyödynnetään Suomen Punaisen Ristin tekemää kotoutumiskaarta, josta on saatavilla versioita eri kielillä (Suomen Punainen Risti 2019).

Teema 7: Jatkotukitoimien tarpeen selvittäminen ja perheterapeuttisen keskustelutuen arviointi

Viimeisellä tapaamisella pyydän asiakkaita arvioimaan perheterapeuttisen keskustelutuen hyötyä heille, ja toivon saavani palautetta. Pyydän perheenjäseniä mm. kertomaan, mitkä

menetelmät tai aiheet ovat erityisesti olleet heille mieluisia, ja mitkä taas eivät ole tuntuneet hyödyllisiltä tai mukavilta.

Kirjoitan perheelle viimeiselle tapaamiselle kirjeen, jossa korostan perheen voimavaroja ja vahvuuksia. Viimeisellä tapaamisella arvioin perheen kanssa myös jatkotuen tarvetta. Tarvittaessa työskentelyä jatketaan ohjaamalla perhe saattaen seuraavan tukimuodon esim. perheneuvonnan piiriin.

Kokemukset perheterapeuttisesta keskustelutuesta

Maaliskuuhun 2020 mennessä perheterapeuttista keskustelutukea on tarjottu seitsemälletoista perheenyhdistämisen kautta tulleele pakolaisperheelle. Perheistä yksitoista halusi ottaa tukea vastaan. Maaliskuuhun 2020 mennessä viisi perhettä on käynyt läpi koko prosessin. Näistä yksi perhe ohjattiin jatkotuen piiriin perheneuvontaan. Lisäksi kolme perheenjäsentä on ohjattu yksilötapaamisille maahanmuuttajapalveluiden psykologille. Osalla perheistä on ollut yhtäaikaista perhetyötä. Palveluita ei ole kuitenkaan koettu päällekkäisinä, vaan ennemminkin toisiaan tukevinä. Viidestä perheestä neljä on itse ajatellut, ettei enää tarvitse tai ei tule tarvitsemaan perhetyötä jatkossa. Useat perheet toivovat suomalaisia ystäväperheitä tueksi Suomeen kotoutumisessa.

Perheet ovat lähteneet vapaaehtoisesti työskentelyyn mukaan ja ovat pitäneet tämänkaltaista tuen muotoa toivottavana. Sovituista tapaamisista on pidetty kiinni ja niihin on osallistuttu aktiivisesti. Myös lapset ovat osallistuneet tapaamisiin kertomansa mukaan mielellään. Tapaamisissa on keskusteltu avoimesti ja tuomitsematta myös kulttuurien välisistä eroista – keskustelua on käyty etenkin kasvatukseen liittyvistä eroista. Useampi perhe on pitänyt näitä keskusteluita mahdollisuutena oppia itse enemmän suomalaisesta kasvatuskulttuurista, mutta myös tilaisuutena kertoa työntekijälle oman maan tavoista. Tarkoituksena ei ole muuttaa perheen omia kasvatustapoja suomalaisia tapoja vastaaviksi, vaan lähinnä miettiä yhdessä, miten molempien kulttuurien tapoja voisi hyödyntää perheen muuttuneessa elämäntilanteessa ja uudessa maassa.

Alle olen koonnut asiakkaiden antamia palautteita perheterapeuttisesta keskustelutuesta. Asiakkaat antavat palautteet suullisesti tulkattuna. Kirjallisen palautteen keräämisessä haasteena on asiakkaiden vähäinen suomen kielen taito sekä useiden asiakkaiden luku- ja kirjoitustaidottomuus.

"Sukupuutyöskentely oli tosi hyvää. Se muistutti minua minun tarinastani ja menneisyydestäni. Pystyin muistelemaan myös hyviä asioita vanhasta elämästäni."

"Sukupuun tekeminen oli tärkeää. Yksin en olisi asioita muistanut. On tärkeää muistaa."

"Pidin tärkeänä keskusteluista lasten kasvatuksesta. Pidin tärkeänä sitä, että puhuttiin suomalaisesta koulutusjärjestelmästä."

"Oli tärkeää puhua yhdessä meidän kulttuurin ja suomalaisen kulttuurin tavoista. Tuntui, että me opittiin sinulta suomalaisista tavoista ja kulttuurista, ja sinä opit meiltä meidän kulttuurista."

"Kykenimme keskenään toimimaan paremmin yhdessä vanhempina. Saimme tilaisuuden pohtia omaa vanhemmuutta ja perhettä rauhassa."

Halusin vielä kysyä perheiden vanhemmilta, mitä asioita he antaisivat neuvoksi muille samassa tilanteessa oleville perheille, jotka ovat joutuneet pakenemaan kotoa ja vielä olemaan erossa toisistaan pitkiä aikoja. Vastauksissa korostettiin puolisoiden keskinäisen puhumisen tärkeyttä. Eräs asiakas kiteytti monien vanhempien vastauksen tähän kysymykseen: "Tärkeintä on avoimuus, rehellisyys ja rakkaus".

Lopuksi

Vuoden 2019 syyskuusta alkaen olen käyttänyt 60 % työpanoksestani pelkästään mallin mukaiseen työskentelyyn maahanmuuttajapalveluiden asiakasperheiden kanssa. Pääasiassa asiakasperheet ovat olleet perheenyhdistämisen kautta tulleita, mutta on huomattu, että samojen teemojen läpikäyminen on tarpeen myös muiden pakolaistaustaisten perheiden kanssa.

Tekemäni lopputyö perheterapeuttisen keskustelutuen mallista sai Kunteko 2020 -hankkeen kunniamaininnan Vuoden yhdenvertaisuusteko -kategoriassa. Tämän jälkeen työskentelymalli herätti kiinnostusta myös muissa kunnissa ja Paloma 2 -hankkeessa. Mallin levittämisestä ja vaikuttavuuden arvioimisesta tehtiin yksi Paloma 2 -hankkeen piloteista. Tarkoituksena on keväällä 2020 kouluttaa muiden kuntien työntekijöitä työskentelymallin käyttöön. Pilottiin osallistuvissa kunnissa malli otetaan tämän jälkeen käyttöön ja sen vaikuttavuutta tullaan arvioimaan. Toiveena on, että työskentelymallin kehittäminen jatkuu pilotista saatujen kokemusten myötä. Perheterapeuttisen keskustelutuen mallin kehittäminen tähän pisteeseen saakka on kestänyt vuoden. Työskentelymallia en olisi voinut kehittää ilman Oulun kaupungin järjestämää julkisen sektorin perheterapiakoulutusta ja kouluttajien tukea. Olen saanut esimiestasolta tukea ja kannustusta tämän työskentelymallin käyttöönottoon ja sen kehittämiseen edelleen. Oulun

kaupungin maahanmuuttajapalveluiden työyhteisö on ollut korvaamattomana tukena ja kannustajana niin työmallin kehittämisvaiheessa kuin sen käyttöönotossakin.

Tulevaisuudessa toivon voivani edelleen kehittää pakolaisperheiden kanssa tehtävää työtä Oulun kaupungissa. Ideaalitulanteessa kehittävää työtä voitaisiin tehdä yhdessä muiden kuntien kanssa jakamalla hyviä käytäntöjä ja pohtimalla kehittämisen kohtia yhdessä.

Lähteet

Choumanivong, C., Poole, G. E. & Cooper, A. (2014). Refugee family reunification and mental health in resettlement. *Kotuitui: New Zealand Journal of Social Sciences online*, 9, 2, 89–100.

Laki kotoutumisen edistämisestä. (2010). 30.12.2010/1386, §6, §30. Luettavissa osoitteessa [Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX®](#)

Lehtonen, A. & Niinimäki, T. (2015). *Perheenyhdistämisen hyvät käytännöt – Työskentelymalli perheenyhdistämisen kautta saapuvien maahanmuuttajien vastaanottoon*. Haettu 28.8.2019 <https://docplayer.fi/4734229-Perheenyhdistamisen-hyvät-kaytannot-tyoskentelymalli-perheenyhdistamisen-kautta-saapuvien-maahanmuuttajien-vastaanottoon.html>

Ijäs, K. (2003). *Sukupuusi. Avain oman elämän ja perheen ymmärtämiseen*. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Suomen Punainen Risti (2019). *Maahanmuuttotyö. Kotoutumiskaari*. Haettu 28.8.2019 <https://rednet.punainenristi.fi/kotoutumiskaari>

Tampere.fi. (2020). <https://www.tampere.fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/mielenterveys-ja-paihdepalvelut/mielenterveys/maahanmuuttajat/tiedotteet.html> Haettu 10.1.2020.

Vantaan kaupunki ja Socca. (2013). *”Jatkuva huoli, ikävää ja suru”- kokemuksia perheenyhdistämisestä*.

http://www.socca.fi/files/961/Perheenyhdistaminen_haastattelut.pdf. Haettu 28.8.2019.